

ԿԵՆԴԱՆԱԿԱՆ ՀԵՔԻԱԹՆԵՐ

92(92). ԽՈՐԱՄԱՆԿԱՆ ԱՂՎԵՍԼ
ՈՒ ԴՅՈՒՄԱՐԱՎԱՏ ԳԱՅԼԸ*

Առաջ, իհարկե, սովորություններ կար, հիմա էլ էտ սովորությունները կա, թալակներ բան են տանըմ, սարըմ են քշերները՝ դաշտերըմ, որպեսզի գազանները, պանը մեջն ընգնի, բռնեն: Էտ գազանների մորթին, պանը տանըմ են ծախըմ, մարթիք վերջը փող ին հանըմ, հա՛...:

Սեր գյուղացի Վարդանյան Ստեփան ենք ասըմ, նա միշտ էլ թալակ սարող էր: Տանըմ ա թալակը սարըմ, մի կտոր տյըմալ էլ էտ թալակի դաթըմ տընըմ, որպեսզի գազանները կյան էտ թալակի մեջն ընգնեն, առավտող գնա վեր ունի մաշկի, տանի, վերջը, մորթին ծախի, պայմաններ ստեղծի իրան համար:

Մի աղվես գալիս ա էտ թալակին հանդիպըմ, տեսըմ ա, որ տյըմալը մեջին ա: Դունջը երգարացըմ ա, ֆոտ ա քաշըմ, վախըմ ա, որ մոտենա, ոտը բարցրացըմ ա, որ պանին տա էլի, վախըմ ա: Վերջը վախելով, վախելով՝ ասըմ ա.- Զէ՛, ըստեղ մի ինչ-որ պան կա:

Էտ աղվեսները շատ խիտորի են, թողըմ ա գնըմ, ասըմ ա.- Թող էտր ինձ համար պաս ըլի,- ասըմ ա,- ոչինչ:

Գնալու ժամանակ մի հատ միհար, սոված գայլ պըտահըմ ա դրան, ասըմ ա.- Գայլ ախպեր,- ասըմ ա,- տու հլեի մեր ցեղիցը ըլես,- ասըմ ա.- ինքդ էլ.- ասըմ ա,- էտ ո՞նց պան ա,- ասըմ ա,- հլեի սոված ըլես, հիվանդ ես, ի՞նչ ես:

- Զէ՛, աղվես ախպեր,- ասըմ ա,- մի ամիս ա,- ասըմ ա,- իմ բերանը պան չի մտել, սովա՛ծ ըստակըմ եմ:

- Պա՛, արի գնանք, արի գնանք,- ասըմ ա,- ընդեղ մի բան կա, հլե կեր,- ասըմ ա:

Ասըմ ա.- Բա տու խի՞ չես կերել:

Ասըմ ա.- Սեզ հմար պաս էր,- ասըմ ա,- ես չկերա էտր,- ասըմ ա,- արի գնանք, մեղք ես:

Տանըմ ա ցույց տալի թալակին, ինքը հեռու կաղըմ ա: Էտ գայլն ընգնըմ ա թալակի վրա, որպեսզի վերցնի էտ տյըմալը, թալակը տրաքըմ ա, տյըմալը հեռու ա քցըմ, ինքը ընգնըմ ա մեջը: Աղվեսը գնըմ ա նստըմ էտ տյըմալը ուտըմ:

Ասըմ ա.- Աղվես ախպեր, բա հլե ասի՞ր պաս ա:

- Ի՞նչ պաս,- ասըմ ա,- բաց ըլավ էլի: Ասըմ ա.- Էն ա պասը էն էր, որ շլինքտ քցեցի,- ասըմ ա:

- Լձվ՛:

Էտ ա ուտըմ ա պրծնըմ, ասըմ ա.

- Գայլ ախպեր, էտ,- ասըմ ա,- թալակ սարողը,- ասըմ ա,- մի մատը կտորած եղան էլ ուսին՝ հրես կյալ դի,- ասըմ ա,- որ տեսիմ՝ միչին ժամ ես կյալի, քեզ վեր դի սխտորիլ¹, ճորթիլ դի,- ասըմ ա:

Թե ասըմ ա.- Ի՞նչ անեմ բա:

Ասըմ ա.- Պառկի՛, ասըմ ա սամսեն շունջը փորըտ քցի,- ասըմ ա,- որ կյա տեցի տու իբր թե սատկած ես էլի, քեզ չխփի, էն ա ոտըտ պանի,- ասըմ ա,- թալակիցը: Ես էլ,- ասըմ ա,- էս դրադին պառկիլ դեմ,- ասըմ ա,- նա՛ էն սարողը,- ասըմ ա,- դեղ էլ եմ շաղ տալի, որ ուտեն սատկեն, իբր թե ես էլ դեղ եմ կերել սատկել, ես էլ ըստեղ դեմ պառկիլ,- ասըմ ա:

Հա՛, էտ ա տհենց տրած հետ պայմանավորվըմ են: Գայլը էտ ա պառկըմ ա, նա էլ ընդեղ ա պառկըմ: Ըռավողը մեր Ստեփանը, մատը կտորած եղանը ուսին, գալիս ա:

- Ըհը՛, քա՛ն, իմ բախտը բերել ա: Սեղը էս ա թալակի միչին ա սատկել, մեկն էլ՝ ընդեղ:

1 Վեր դի սխտորիլ (վեր սխտորել) - անասելի ծեծ ու քարոջ տալ: Բառացի նշանակում է սխտորի նման ծեծել, քարոջել (ծանոթ. բանահավաքի):

Գալիս ա թալակիցը բաց թողնմ, գննմ ա, որ աղվեսին էլ վերցնի, աղվեսը դաքիցը փախչնմ ա, հետ ա մտիկ աննմ տաննմ՝ գայլն էլ ա փախես: Էտ ա ոչ մի պնմ նրան դնամաթ չեղալ:

Էտ գայլը փախչնմ ա, գննմ մտննմ մի այրի մեչ, քարայրի մեչ: Անծրև գալիս ա ըլնմ, տու մի ասիլ, ընդեղ էլ մեր լիսահոգի Մարտիրոս Բիծա ենք ասնմ, նա էլ տըվարնը ժամանա-զը, ընդեղ պառկած ա ըլնմ: Էն ա գննմ ա Էտ գայլը ընդեղ ա մտննմ ու թեքվնմ, ասնմ ա.- Մի պոչիցս փոնող ըլի.- ասնմ ա.- մի տվող ըլի ինծ, թե քու ի՞նչ գործն ա, որ գննմ ես աղվեսի խելքին ընգյննմ, ընդիան էլ սենց օյինների մեչ ընգյննմ:

Մադո բիծեն զարթնմ ա ու պոչիցը փոննմ, որ չի տալի՜, ծեռիցը դուս ա պրծննմ ու ասնմ.- Օ՛վ է՜,- ասնմ ա.- թողնմ չեն թե մեր քանդվածի տըռննմ էլ ա,- ասնմ ա,- հանգիստ մնանք,- ասնմ ա,- ըսեղից էլ մեզ խըռկեցին:

93(93). ԿԵԼՆ ՈՒ ԾԻՆ

Մի կել քյնմ ա մի ծիու յախա կտրմ, որ.- Ա՛յ ծի, ես քեզ ուտիլ դեն:

Ծին ասնմ ա.- Այ մարթ, ի՞նչ ես ուզնմ, ես անասուն եմ, հիլա մըթիք ըրածնմ, դես-դեն:

Կելը որ շատ ըստիպնմ ա, ասնմ ա.- Դե լսի, ետ ա ուտիլ դես՝ ուտիլ, հալալ ըլի քեզ, ուտիս տակին կյըրած կա,- ասնմ ա,- էն կիրը կարթի, հա՛ կե ինծ,- ասնմ ա: Ծին ասնմ ա:

Դե կիլի խելքն ի՞նչ դի ըլիլ, ծին ոտը պըրցնմ ա, ասնմ ա.- Այ մտիկ արա:- Նալնած ա էլի.- մտիկ արա,- ասնմ ա,- տես քա՛նի համար ա ոտիս տակը.- ծին:

Կըրկածնը տալի, հա՛ շուռ տալի կիլին, ծին ոտի տակը քցնմ տորորնմ ըստկցնմ, ասնմ ա.- Այ, քու կիր կարթելն էլ ետ ա,- ասնմ ա.- դե քյնմ, քու հուսունըտ ստացար:- Անց կացալ քյնմ:

94(94). ԿԻԼԻ ԽԻՂՆԸ ՈՒ ԳՅՈՐԱ

Մի իրեք եզը դաշտնմ ըրածնմ են էլի, իրանց կյլուկը պաշտպաննմ են: Մի կել քյնմ ա ասնմ ա.- Բա ես կենդու տուժվեցի էլի, աբաշխարվեցի, էս ի՞նչ լալ հնգերտիքն են պատահել ինծ, էս որդիան որդի աստոծն իմ ըեզը հսրուց: Վի՜, մուրագներուդ հասնեք, ես լիե մի սենց հնգերտանց ման կյի:

- Դա, ի՞նչ ես ուզնմ:

- Տուք իրեք, ես էլ մեկը, տառնաք չորսը, էն ա ես ծեզ դրավուլ կկաղենմ, տուք էլ կըրածեք, կապեք: Կքյնաք իրար հետ կապեք, կախպերանաք:

- Շատ էլ լավ ըլի:

Միառժամանակ հետերնուս ապրնմ ա կել: Էն սև եզանը, էն կարմիրին ասնմ ա.- Էս բոզ եզն,- ասնմ ա.- էս սիպտակ եզը, սա մեզ վտանգի տակ դի քցիլ, սա մեզ կկորցնի,- ասնմ ա.- հեռվից քշերը կտենան, կկառն մեզ էլ կկտորեն, էն իք կանեն: Ուզնմ եմ տրան ռաղ աննմ:

- Դա, ռաղ արա էլի, ի՞նչ անենք, բա ընչի՞ս ես պահնմ:

Էտ բոզ եզանը ռաղ աննմ ա, դե կիլի՜ իրան զակուսկին ա էլի: Ռաղ ա աննմ ու պրծնմ, միառժամանակ անց ա կեննմ, էն կարմիրն ասնմ ա.- Ա՛ տրառ ռանգը կտրի,- ասնմ ա,- էս սևն ի՞նչ ա,- ասնմ ա.- հեռվից ըրնմ ա, որ հա հրենիք փլան տեղը անասուն կա, քյնաք նրանց քողուլ տանք:

Տրան էլ ա ռաղ աննմ, մննմ ա Էտ կարմիր եզը: Դա:

- Ի՞նչ անեմ, ո՞նց անեմ,- ահնմ ա.- դե նիանց քյնալեն եղը սրան էլ ուտեմ:

Էտ իրեք եզանն էլ ուտնմ ա՜ կոխնմ, պրծնմ, հմի Էտ կելը քյնմ ա մի ճրից ճուր ա խնմ, էճը ներքեն ա, կելը վիրկից ճուր ա խնմ: Իծին ասնմ ա.- Խի՞ս ես ճուրը պխտորնմ.- կելը:

Դե ի՞նչ ա, մի էճ ա, մի կել, ուտիլ դի էլի:

Սննմ ա.- Կել պխպեր,- ասնմ ա,- ես ներքը, տու վիրկը, ո՞նց եմ ճուրըտ պղտորնմ:

Դե միտքը ծուռտիկ ա, խային ա, որ իծին ուտիլ դի: Դե ճուրը վեռնուց ա պղխտոր, նա՜

ներքևի կռանը, էժը՝ ներքևի կռանը, կելը՝ վի-
րի կռանը:

Ասըմ ա.- Չէ՛, ճուրը պըխտորըմ ես,-
մտըրով անց ա կացել, որ ուտիլ դի նրան:
Կալլիս ա էտ իշին էլ խեխտըմ անց կըցնըմ, ի-
րան պաշարը տեղը անըմ:

Կելին նախատեսըմ են իրեք կիլո նորմա,
որ տրա՛ն նորմեն իրեք կլո ա: Իրեք եզը կերել
ա, մի էժը կերել ա, տա՛ռ հլա էլ ա պահանջ
տընըմ, որ. «Պայոկս էվընցրեք»: Ճամփեն նի
քյնալիս տենըմ ա՝ մի ավանակ ըրածըմ ա, մի
քուռակն էլ՝ կշտին:

- Յը՛, էս ա իմ նորմեն, սա ա, որ սա ա: էշն՝
էրկու կիլո, քուռակն էլ՝ մի կիլո, իրեք կիլո, իմ
նորմեն ղզվըմ ա:

էտ իրեքին էլ ա ռա՛ղ անըմ անց կենըմ:
Քյնըմ ա մի սարի կըլխի ճուտը հետը վեր ընգ-
նըմ: Տազ անըմ վեր ընգնըմ, կյարունքվա ժա-
մանակն ա, սիգենըմն ա, ոչխարը սարն են
քոչըմ, քյնըմ դես-դեն:

ճուտն ասըմ ա.- Այ մերա,- ասըմ ա,- էտ
ի՛նչ պա՛ն ա, որ նիանք տարեն քանի՞՝ հետ են
պիրըմ:

Ասըմ ա,- մըհետ:

- Բա՞ տուըմ՝ քանի հետ:

- Իրեք հետ:

-Բա ո՞նց, որ նիանց ճըրվեքերը ենքան
շատ են, տուըմ էլ իրեք հետ պիրըմ ես, քեզա-
նից էն ա, ես մինն եմ:

Ասըմ ա.- Իմ խիղճն ու գյորա՞՝ հլա տուըմ էլ
ավել ես, որ ինձ տուրս ա տվել ա: Ես որ հա-
րիր ոչխարի մեջ մտնեմ, մի հատ դմազուղ
չեն հիլ անիլ, համա իմ խիղճն ու գյորա՞՝ տուըմ
էլ հլա շատ ես:

95(95). ՊԱՆԱԿ ԿԵԼՆ ՈՒ ԴԻԼԻԲՈՋԼՈՒՄ՝

Սի կել պառվըմ ա, սամսեն իմ օրն ա ընգ-
նըմ, քյնըմ ծակի տառնը վեր ընգնըմ: Տես են
քյնըմ:

- Վա՛յ, վա՛յ, վա՛յ, բա տու տհենց ըլիլու
պա՛ն ի՞ր,- ասըմ ա, օխտը սուրվի միջից մեզ
համար որս անիր, լա՛վ ոչխար համիր, մեզ
պահիր-պահպանիր: Յ՛մի էտ ի՛նչ ա պատա-

հել, որ էկել ես ծակի տակին՝ տռանը, խտոր
ընգել:

Թե ասըմ ա.- Դե պառվել եմ էլի, ի՛նչ կա-
րամ անեմ, մենձի օրինակ եմ էլի:

Յիլ են անըմ քյնըմ: Շատ են կալլի-քյնըմ,
մինը վերջըմ կալլիս ա՝ էտ իրան նապիցը:

- Վա՛յ, վա՛յ,- ասըմ ա բա տուըմ ըտե՛նց:
Ծոկյանը խաղեր, տուըմ հետը խաղ անիր, դա-
րանլուխ քշեր աչքերըտ լիս տեր, բա տուըմ
տհենց մարք ի՞ր,- ասըմ ա,- տհենց անասուն
ի՞ր, որ եկել ես պառվել, ծակի տառնը վեր ըն-
գել, մենք մնացել ենք զուրկ, կարըմ չենք քեզ
օքենք, վա՛յ, վա՛յ, վա՛յ:

Յա՛:

- Քյնա՛մ քեզ միար մի պա՛ն պիրեն:

Դե ուտելիք, ի՛նչ դի պիրիլ, հու գալեք չղի
առնիլ, շոկոլադ չղի առնիլ: Ի՛նչ կա, էն ա,
գյա իշի քուռակ դի պիրիլ, գյա ծիու քուռակ
դի պիրիլ էլի: Յա՛, վեր ա կենըմ ասըմ ա.- Աս-
կըտ ի՛նչ ա,- էտ պառվածը, որ ծակի տառնը
խտոր ընգած ա:

Ասըմ ա.- Դիլքըզուլու ա իմ անուըն, իմ ազ-
գը Դիլիքըզուլու ա:

Ասըմ ա.- Յա՛, տու կպիրես,- ասըմ ա,- ա՛յ հ-
մի որ հվառիլու ա, որ տու կպիրես,- ասըմ ա:

Վեր ա կենըմ քյնըմ, քյնըմ ա տենըմ՝ մի
տղա, մի իշի նստած, ճամփեն նի քյնըմ ա,
քուռակն էլ հեռվից՝ եղենն: Ճամփու տակին
տապ ա անըմ (դե կել ա էլի, մա ֆողի մեջն էլ
ա մտնըմ իրա շահերի հմար), տալի փորը
ճղըմ տանըմ էտ պառված կիլի դաքին վեր
տնըմ:

Ասըմ ա.- Ես ընդով գիդացա,- ասըմ ա,- որ
տուըմ ասեցիր՝ իմ անուըն Դիլիքըզուլու ա:

Վեր ա ունըմ տանըմ տընըմ դաքին, ասըմ
ա.- Քեզ հմար, մի արի ըստի, զակուսկի եմ
պիրել, տար զակուսկի արա:

Ասըմ ա.- Ես ընդով մտցա:

96(96). ՔԱՂԱՔԻ ԱՂՎԵՍՆ ՈՒ ԿԵՂԱ ԱՂՎԵՍԸ՝

Սի քաղաքի աղվես վեր ա կենըմ կալլի մեր
կեղա պես տեղ, մի աղվեսի հնգերանըմ: Էտ
կեղա աղվեսը ասըմ ա.- Էտ ա քաղաքից որ ե-
կել ես քանի՞՝ փա՛նդ գիդե:

- Պա՛, ես հարիր փաճոց գիղեն:

Ասըմ ա.- Հա՛, էտ ա որ գիղես հարիր փաճոց, լավ ես, տուն ուժ շատ կունենաս, քյնճոճ.- ասըմ ա,- մի հա՛վ պիրեն, մըթիք զա-կուսկի արա:

- Օհ, մամիտ ցիգյարին...,- ասըմ ա,- ես ե-կել եմ դիշարի տոճկ ուտեմ, սիենց անենք, ճիենց, ի՞նչ հա՛վ...

- Ես մի ես զակուսկին անենք.- ասըմ ա,- տոճկ էլ կա,- ասըմ ա,- կքյնճոճք են տոճկն էլ զակուսկի կանենք:

Դե նա հարիր փաճոց գիղի: Վեր են կենըմ քյնըմ: Մի թալակըմ սարած ա, տոճկ էլ ա տորած, ամեն պճն էլ թալակըմ:

Ասըմ ա.- Դե որ տու հարիր փաճոց գիղես, քյնճ հա՛յ տոճկը հանի պի ուտենք:

Քյնըմ ա թե չէ, շլնքին տալիս ա թալակը, տնըմ դինջըցընըմ տրոճն: Տա քյնըմ ա, էտ կեղի աղվեսը, դրաղ ա ըլըմ, ասըմ ա.- Հարիր փաճոց ունես, տուն տուս կյա՛ս:

Վեր ա կենըմ քյնըմ, դե գիղըմ ա ժամի ինչ վախտը դի կյա՛լ ըռավտըմ էտ թալակատերը էլի, որ նրա կաշին տուս պրծցնի, անց կենա քյնճ: Կյալիս ա տենըմ՝ տառ լիա թալակըմն ա, ասըմ ա.- Այ տնքանը, դե էտ ա քու հա-րիր փաճոցըմ հեչ, ես իմ փաճոցովը քյնճոճ դեմ ճիեն հեռու վեր ընգնիլ, տուն էլ ստըմենըմ կտաս, սամսեն հանիրըտ փորըտ կքցես, որ կյաճ, ուրխամիլուցը դբա ինճ դու ըլի թե չէ, քեզ թալակիցը հանիլ դի շարտիլ, ես էլ ճիեն հեռու դեմ ըլիլ, տու դեմը վե կկենաս կփախ-չես, ես դեմը վե կկենամ կփախչեմ, բալի կա-շիտ ազատեմ: Քու էտ հարիր փաճոցըտ գրոյի ա անց կացել, էլ տու պիտամի չես ըստեղ:

Ասըմ ա.- Շատ էլ լավ կըլի:

Թալակատերը կյալիս ա ըռավտըմ, են կյու-դի աղվեսը ճիեն քյնճոցել ա, աչքը նրանըմ, տապ արել ընդեղ, թու ըլել: Կյալիս ա.- Այ ես քու սիենցն ու ճիենցը,- ասըմ ա,- տենըմ ե՛ս ես ի՞նչ ա,- ասըմ ա:

Հասըմ ա թալակիցը հլեն նրան դենը շարտըմ, դբա նրան յանալմիշ ըլըմ: Նա դենը ա վե կենըմ, նա՛ դենը: Երկուսիցն էլ թալակի տերը զուրկ ա մնըմ, աղվեսնին ազատըմ են, վե կենըմ քյնըմ: Պատ ա տալի սարի են կոնո-վը քյնըմ:

Ասըմ ա.- Էտ ֆորմին, էտ կաղափարովը, էտ հարիր փաճոց գիղենալովը չու մի տուս կյա՛լ, մի տեղ էլ թալակը կընգնես՝ բլուզըտ, պար-կըտ պուկիլ դեն ու հա՛ ճամփու տնեն՝ քյնճա:

97(97). ԱՂՎԵՍԸ ՈՒ ԴՆՎԵՆ՝

Մի դաճկաչի ճամփեն նի քյնըմ ա, քյնըմ ա, մի դաճկեն լղար ա, մնըմ ա ճամփին, բրախըմ ա: Մի ճամփու դրաղի դորոզ ա ըլըմ, դորոզի միչին բրախըմ ա: Դաճկա չա էլի՝ սոված, ճամփոնրո մարթի պես բզաճել ա, դրաղ ա ը-լել:

Մի աղվես կյալիս ա, ասըմ ա.- Ինչ ես շի-նըմ,- ասըմ ա,- ըստիան տեր ու տիրականը ես եմ, դորոզին ես եմ,- ասըմ ա,- խի՞ ես եկել իմ դորոզը ըրածըմ:

Ասըմ ա.- Այ մարթ, խեղճ չունես բա՞ տու, հիլա միթիք ուշքի կյա՛մ մի երկու-իրեք օր, քեզ մի բաթճմ միս կտամ: Քսան կիլո միս կտամ, կտամես կապրես, ինճանից, հոքնած մարթ եմ, հիլա ապրեմ:

Ասըմ ա.- Հա՛, լավ:

Էտ մի քսան կիլո մսով պայմանավորվըմ ա: Էտ աղվեսը քյնըմ ա, կյալի, օրը թճամվըմ ա, ժամանակն ա, երկու օրով ա, թե իրեք օր, դե իմ պարտըմ տու էլի,- ասըմ ա,- բոլ ա: Գյա՛ տուս ըլի:

Դորը քյնճ, արթեն դաճկեն մըթիք ուշքի ե-կել ա, աղվես չէ, որ կել էլ կյա՛, խեխտիլ դի: Քյնըմ ա, տենըմ ա՝ տալիս չի, քյնըմ ա մի կել ճարըմ աղվեսը, հնգերըցընըմ, ասըմ ա.- Արի՛, ինճ փլան տեղը մի դաճկա կա,- ասըմ ա.- ուխտ ա էլի, էսքան խոսել ա ու հիմ տալիս չի, քյնճոճք առնենք, իրար հետ ուտենք:

Թե ասըմ ա.- Արի՛ քյնճոճք,- ասըմ ա.- շատ էլ լավ կըլի:

Կյալիս ա կելը: Իրար հետ կյալիս են, աղ-վեսն էլ, կեն էլ:

- Բա խի՞ ես ես մարթի դորոզը ըրածըմ, բա խի՞ չես սրա հաշիվը տալիս:

- Բա ես տրամ ե՞րփ եմ ընդիմացել,- ասըմ ա.- հաշիվ ա ուզըմ, կյա՛ իրան հաշիվը մաք-րեմ: Ի՞մ իզուլմ մաքուր քսան կիլո ա, մաքուր:

Կլյուխտ տար, հանի, տարեք կերեք: Բա ինձանից ի՞նչ եք ուզում:

Կեղը հլե կլյուխը մեչն ա կոխըմ թե չէ, խորթուկիցը հուփ ա տալի դավեն, հուփ ա տալի, հմի կեղը պոչը բցըմ ա դես-դեն, աղվեսը են կռանը կաղնած ասըմ ա.- Ես սրա չըրջարվիլուն եմ մտիկ անըմ, դավի հուփ տալուն, իմ կես բաթած միսը ես ըրանքըմ կորալ:

98(98). ՈՐՅԱԿՆ ՈՒ ԱՐԿԵՍԸ*

Մի որցակ ա ըլըմ, տերը փռնըմ ա որ մորթի, էտ որցակը փախըմ ա, քյնըմ: Ճանապարհն մի աղվես էլ ա պըտահըմ, ասըմ ա.- Էտ ո՛ր ես քյնըմ:

Թե ասըմ ա.- Զյնըմ եմ էլի, քյնըմ եմ կորչեմ:- Ասըմ ա.- Իմ տերը փռնեց, թե ինձ մորթի, քյնըմ եմ ուխտ, բալի իմ տերն ինձ մորթի ո՛չ: Ջահել որցակ եմ,- ասըմ ա,- փռնըմ ա, որ ինձ մորթի:

- Պա՛,- ասըմ ա.- ես էլ եմ ուխտավոր, ի՞նչ լալ հընգեր ես, իրար հետ քյնացըմ:

Աղվեսի հետ կյալիս եմ, միառժամանակ կյալիս եմ, դե աղվեսը պյուն ունի էլի, ասըմ ա.- Էս ա քու ուխտատեղը, մտի մեչը, ես քեզ վրա պահակ կաղնեմ,- ասըմ ա.- հրենիք էլ եմ կյալի, քեզ կտենան կկյան կփռնեն, կմորթեն կամ քու հորը¹ կքյնան խաբար կտան ծեր տանը:

Աղվեսը անըմ ա պընի մեչը, ինքը դրադին պտիտ կյալի: Որցակը պընըմն ա, քյնըմ ա, կյալի աղվեսը, ման ա կյալի միսելի, կյալի ասըմ ա.- Հա՛, քու ուխտատեղն էս ա,- ասըմ ա,- տու՛ քու մեխկը գիղըմ ե՛ս ինչքան ա շատ:

Ասըմ ա.- Ի՞նչ ա, ինչքա՞ն ա շատ:

- Ավախտ-բեվախտ,- ասըմ ա,- կանչըմ ես,- ասըմ ա,- ժողովորթին քնահարած անըմ,- ասըմ ա,- ըտուր համար էլ քու տերը փռնել ա քեզ,- ասըմ ա:- Լազաթին,- ասըմ ա,- ես քեզ կուտնեմ: Այ ուխտըտ կկատարվի, անց կենա քյնըմ:

Մի բաղ էլ ա պատահըմ, էտ բաղին էլ էտ ծուղկ տա աղվեսը տանըմ ա ֆոտը կըտըցըմ:

99(99). ԱՐԿԵՍԻ ՊԱՍԸ*

Կեն ու աղվեսը ախպերանըմ են, իրար հետ Ֆուրս են անըմ, իրար հետ ապրըմ են:

Մի օր աղվեսը, թե.- Կե՛լ ախպեր,- ասըմ ա,- քոլըմն,- ասըմ ա,- մի տեղ տըմնկ եմ տեսել, արի քյնացըմ ուտենըմ:

Ջյնըմ են, դե քոլը՝ քոլ ա, դըմակը ոչխարի քըմակին դի ըլիլ, ի՞նչ գործ ունի քոլըմ տըմնկը՝ տըմնացի վրա: Աղվեսը գըլիսի ա ինչ կա ըտեղ, հենց մուտանըմ են:

- Կե՛լ ախպեր,- ասըմ ա,- մըտիցըս ընգել էր,- ասըմ ա,- ախըր ըսօր ուրփաթ ա՛ պաս ա, մեր ցեղը պաս ա պահըմ, մենք տըմնկը կառալ չենք ուտենըմ,- թե,- կե՛ր, հալալ ըլի քեզ:

Կեղը դե ե՛րփ ա իր կյանքըմը պաս պահել, վրա ա թըռչըմ, հենց թըռչըմ ա՛ տալիս, թալակը վիզն ա ընգըմ, տըմնկը թըռչըմ ա հեռու են կողմի վրա: Հմի կեղը թալակի միջին վըն-գըստըմ ա, աղվեսն էլ տըմնկը առաջ ա քաշել ուտըմ ա:

- Աղվես ախպեր,- ասըմ ա,- էտ ո՞նց ա, բա տու՛ք պաս չե՞ք, էտ տըմնկն ուտըմ են:

- Արա՛, պասը ո՞րն ա, պասն էտ ա՛, որ չըլի-քըտ ա ընգել, տըմնկիցը պաս կըլի՞:

Ուտըմ ա պրծնըմ:

- Դե՛, կե՛լ ախպեր, ես քյնացի:

- Բա ո՞նց ես քյնըմ: Ինձ ամդեր-ընդուրուրըրախըմ ես ըստի,- ասըմ ա:

- Ի՛, ամդերը ես եմ,- ասըմ ա,- որ հրես սիե քոլերըմ կորչիլ դեմ,- ասըմ ա,- Էս ա քեզ համար էնքան տեր տյուս կյա ո՛ր...

100(100). ԷՐԿՈՒ ՈՏԱՆՈՒՆ ԽԻՂԵ ԶԿԱ*

Մի իսան վեր ա կենըմ քյնըմ անտառը: Ծմեռն ա էլի՝ տիե դեկտեմբերին: Էտ արչին պտահըմ ա, տրա հետ ախպերանըմ ա՛ էտ իսանը: Ջյնըմ նրա մորթըմ էտ ծմեռը իրան պընըմ ապրըմ, կյառուքսիան անըմ: Մարդ

¹ Բանասացը շփոթում է «քու տիրոջը» ասելու փոխարեն ասում է «քու հորը» (ծանոթ. բանահավաքի):

ամսին տիե, եւ ամիսներըն՝ տուս են կալի
անտառիցը ծան են կալի իրանց հմար: Դե
արթեն օրը տքացել ա, իսանն ապրիլ դի, ճի-
ճու, դեռ-դեն վիաքըն, տափը հեռ ա ընգել:
Հա՛, էտ իսանը դե ծմեռնհան ա ըլել պոծել,
ասըմ ա:

- Է՛, լւովը չես,- ասըմ ա,- քեզանից,- ասըմ
ա,- պան չի ըլիլ,- ասըմ ա, ֆոտ ա կալի քե-
զանից:

Ասըմ ա.- Այ տղա, բա էտ ո՞նց ա, ծմեռըս
ֆոտ չեկա՞վ, հմի տաքերն ա ընգել, ուզըմ ա
կալորոնքանա, ինծանից ֆոտ ա կալի՞: Բա էն
ա ծմեռըս կասիր էլի:

Թե.- Հէ՛,- ասըմ ա,- քեզանից ֆոտ ա կալի:
Ասըմ ա.- Շատ լւով, արի ըստի,- ասըմ ա,
էն իսանին ասըմ ա,- արի՛ ըստի:

Կալիս ա: Ասըմ ա.- Խանջալտ հանի, եր-
կու անգաճիս արանքընը կլլուխս տու կես ա-
րա:

Խանջալը հանըմ ա տալի կլլուխը կես ա-
նըմ, կեսը՝ դենը քցըմ, կեսը՝ դենը:

Թե ասըմ ա.- Դե քյնա, պոռի ճամփա, վե
կաց քյնա:

Էտ իսանը վեր ա կենըմ քյնըմ ա, արչն էլ ի-
րան տեղն ա քյնըմ: Էտ արչը ո՞նց ա անըմ,
ի՞նչ ա անըմ, սղանըմ ա: Հմի էտ մարթն՝ էտ ի-
սանը, աշունքը քյնալ դի ըլետ էտ քոլերը՝
տամնի, խնձորի, մրքի, հուսի, պանի, որ հվա-
քի պիրի, արչը կալիս ա:

Ասըմ ա.- Էտ ընչի՞ ես եկել, ի՞նչ կա ըստե-
ղեք, որ եկել ես:

Ասըմ ա.- եկել եմ էլի, մթիք լլուկից, պանից
հվաքեմ քյնա՞մ:

Ասըմ ա.- Շատ էլ լւով ես արել, բա էս ան-
տառի տեր ու տիրականը ես եմ, մեշաքեկին
ես եմ, տու՛ն ո՞ւր ես եկել իմ անտառը՝ իմ են ի-
քը: Տու՛ն որ են իսանն ես՝ երկու ոտնանի, քեզ
խեղճ չկա: Ծմեռըս պահել եմ, պահել քեզ,
պիրել կալորոնքահան արել, ասըմ ես. «քեզա-
նից ֆոտ ա կալի»: Էս կտրածոր, որ կտրել
ես կլլուխըս, ճղել, հլա տես սղացել ա՞, թե՞
չէ՞:

- Սղացել ա:

Թե ասըմ ա.- Հա՛, սղացել ա, բայց էն լուգ-
վիտ կտրածը տու՛ն չի սղացել, էն որ ասել ես.
«Ֆոտ ա կալի»:

Էն ա պիրըմ իսանաթին որ քլուել ա արչը,
նահատակ անըմ: Էտ իսանի արած ըրարմուն-
քիցն ա, որ մնացել ա, տիե՛նց ա:

101(101). ԼԻՍԱՆՆ ՈՒ ՍԱՐՈՐ

Սի լիսան գալիս ա մի կատվի պատահըմ,
էտ կատվին ասըմ ա.- Կատու ախպեր,- ասըմ
ա,- դու մեր ցեղիցն ես,- ասըմ ա,- ցեղակից
ես, ինչո՞ւ ես էսպես փոքր մնացել:

- Է՛,- ասըմ ա,- լիսան ախպեր,- ասըմ ա,-
մենք,- ասըմ ա,- իսանի ծեռի ենք էլի, մարթու
ծեռի ենք,- ասըմ ա,- մեզ ճնշած են պահըմ,-
ասըմ ա:- Թույլ չեն տալի էլի, սիենց մրանց
ծեռին մտիկ ենք անըմ, կտան կուտենք, չեն
տալ՝ սոված մնըմ ենք: Բա տիենց,- ասըմ ա,-
տրա համար,- ասըմ ա,- փոքր եմ մնացել:

Ասըմ ա.- Կարա՞ս էտ մարթին ինձ ցույց
տալ:

Ասըմ ա.- Ինչո՞ւ չէ:

Սեր գյուղացի էլ լիսահոգի Դավիթ քիծա
ունինք՝ կամը շինողը (էն հին ժամանակ կա-
մով ին կալը կալսըմ էլի, եթե գիղենաք, տուք
կարող ա գիղենաք ո՞չ), նա էլ ընդեղ՝ անտա-
ռընը, մի մեծ գերան կտրած, ուրեմը, ճղիլիս
ա ըլըմ, որ կամեր շինի: Էտ կատուն լիսամին
չիանց ա տալի, ասըմ ա.- Հա՛, մարթն,- ասըմ
ա,- իսանը նա յա,- ասըմ ա:

- Դե հմի,- ասըմ ա,- տու՛ն մտիկ արա, թե ես
մրա կըլիխը,- ասըմ ա,- ի՞նչ եմ տընելու,- ա-
սըմ ա,- որ ծեզ,- ասըմ ա,- տիենց ճնշել ա:

Գնըմ ա:

- Բարի օր, իսան ախպեր:

Ասըմ ա.- Աստծու բարին, լիսան ախպեր:

Ասըմ ա.- Քեզ ուտիլ դեմ, իսան ախպեր:

Ասըմ ա.- Ընով դես անիլ՝ ուտիլ դես, լիսան
ախպեր: Դե գոնե քյոմնակ արա,- ասըմ ա,- օ-
ժանդակի,- ասըմ ա,- էս գերանը ճղեղճ, մրա-
նից հետո ուտըմ ես՝ կեր:

Թե ասըմ ա.- Ի՞նչ անեմ ես:

Ասըմ ա.- Չեռըդ,- կացնովը տալիս ա ճղի,
դե պաց ա ըլըմ, չէ՞, ասըմ ա,- թանթիկդ տի,-

¹ Չայնագրությունը կատարվել է մարտ ամսին
(ծանոթ. բանաստեղծություն):

ասըմ ա,- կացիճը հաննեմ փոխնեմ,- ասըմ ա,- ճըղենք, հետո տու իճն կուտես:

Թանթիկը տընըմ ա, կացիճը հանըմ ա թե չէ, հուփ ա տալի, հուփ ա տալի, մընըմ ա մի-չին: Կացիճը քաշըմ ա էտ լիսամին լա՛վ տալի, տալի, տալի, որ արթեն սատկելու ժամանակն ա ըլըմ, ասըմ ա.- Ա՛խ, կատու ախպեր,- ասըմ ա,- յարաք քեզ դադամ էլ ա,- ասըմ ա,- կընա՞մ:

Տա՛ ասըմ ա.- Որդիա՞ն դես մնալ, էն ա սպանել ա, էտ ա մորթիտ էլ կտանի ծախի:

Չա՛, էտ բիձեն լազաթին մորթին էլ հանըմ ա՝ էտ լիսամի, պիրըմ ծախըմ, մի բանի, մի կարիքի անըմ, քյընըմ:

102(102). ԿԵՂԱՅԻՆ ՈՒ ԼԻՍԱՍԸ

Մի կեղացի ա ըլըմ, քյընըմ ա փետ պիրըմ: Էտ անտառընը փետ անիլիս ա ըլըմ, մի լիսամ էլ էտ քոլընը սոված-ծարավ ման ա կյալիս:

Ասըմ ա.- Քյնամ տենամ էտ ի՞նչ թխկոց ա:

Կյալիս ա տենըմ՝ մի մարթ կերան ա ճղըմ, մարթի կողքին էլ մի կատու մուկ ա փոնըմ:

Ասըմ ա.- Եկել եմ, որ քե ուտեմ:

Թե ասըմ ա.- որ եկել ես իճն ուտես, արի՛ իճն քյումակ արա՝ փետը ճղենք, եղո իճն կե:

Էտ լիսամը կյալիս ա ծեռները կոխըմ սեպերի արանքը, մարթը տալիս ա սեպերը հանըմ, լիսամի ծեռները մընը են ծառի արանքընը:

Մարթը քյընըմ ա փետը վեր ունի, որ լիսամին սպանի, լիսամը կատվին ասըմ ա.

- Իսաք քեզ, որ էտ իսանի ծեռին տըքան էլ դըմաճել ես:

103(103). ԿԱՏՈՒՆ ՈՒ ԱՌՈՒԾԸ՝

Մի կյուղ կատու ա ըլել, միշտ կյուղուքին ա-նիլիս ա ըլել:

Ասել ա.- Բալա ջան, էս կատուն վե կալեք,- իրան ըրեխանցը,- մեշոկը քցեցեք, տարեք քոլընը թող արեք¹:

Ուրեմը, հա՛, իրանց տատը: Վեր են կալել Գեղամն ու Լևոնը², տարել քոլընը թող արել: Տարել են քոլընը թող արել, էտ ա կատուն շատ ա ման էկել, քիչ, մըիկ տեհել ա մի առ-յուծ հրեն տուս եկավ: Ասել ա.- Կատու՛, ասել ա,- քե ուտիլ դեմ,- ասել ա:

Ասել ա.- Ո՞նց դես ուտիլ,- ասել ա,- ծեր ասկիցն եմ:

Ասել ա.- Բա որ մեր ասկիցն ես, խի՞ ես փոքր մնացել:

Ասել ա.- Իսանի ճանգ եմ ընգել:

Ասել ա.- Կարա՞ս իսանին շիանց տաս:

Ասել ա.- Չա՛, արի քյնամը:

Տարել ա, տեհել ա մի մարթ փետ ա ճղըմ, սեպերը տըված, հայ հա՛ հայ, փետ ա ճղըմ:

Ասել ա.- Իսան ախպեր, էկել եմ, որ քե հետ կոխ փոնեմ:

Ասել ա.- Շատ էլ լա՛վ ես արել, աչկիս վրա տեղ ունես,- ասել ա.- քյումակ արա՝ փետը ճղենք ու ընքելանը հա՛ կոխ փոնենք:

Էտ ա ասել ա.- Բա ո՞նց քյումակ անեմ:

Ասել ա.- Դե թանթիկմիտ տի էս ճղոնընը, սեպը փոխնեմ, հա՛ փետը ճղենք ու կոխ ու-նենք:

Էն ա թանթիկմին մեզնել ա փետի էն ըքո-վը, սեպին տվել թե չէ, սեպը տուս ա վազել, թանթիկմին մնացել ա միչին, ինքը ծվացել ա, ծվացել ա.- Վա՛, իսան ախպեր, քե մա-տաղ, թող արա:

Ասել ա.- Չա՛:

Ասել ա, մի երգան ու պառնակ լատան կտրել՝ ի՞նչ կուտես՝ հուճի թու, առյուծ, տը-վե՛լ, հալից-հըրաքից քցել: Կատուն էն դո-լիցը մայել ա: Տեհել ա, որ հալից քցըմ ա, ասել ա.- Ա՛խ, կատու ջան, կատու՛, էճնակ քե դադար էլ ա մնամ:

Էլ որդի՞ կմնա: Էն ա աղաք ա քաշել դուզ մեզնել ու հա՛ պըրծել, սպանել, մորթին կըլ-

¹ «-Ո՛վ ա ասել,- հետաքըքովում է ունկնդիրներից մեկը:

-Իրանց տատը,- բացատրում է բանասացը» (ծա-նոթ, բանահավաքի):

² Գեղամն ու Լևոնը բանասացի թոռներն են (ծա-նոթ, բանահավաքի):

խովը հանել, քըցել փետի ծերը, ուսին տըրել,
առել քյնացել: Էտ էլ իսան պխպերը:

104(104). ԱԿՈԱՎՆ ՈՒ ԾԻՏԸ*

Լըծկանով, հինգ լյւծ, վեց լյւծ եզն ա, դաշ-
տընը կյութան են վարըմ: Մի ակռավ էլ ա կյա-
ւի, մի ծիտ էլ՝ չալ ծիտ՝ սարի ծիտ: Ակռավը
դա ա տալի, ծիտն էլ ծլվցնըմ ա:

- Ա՛ ջան, ջան, էտ ծենիտ մատաղ.- պահ
ագռավին էլ.- այ՛ քու ծենըտ կըտրի, քու դղա-
դան ծենըտ.- ճուճըն էլ քըցմ են եղնեն, էլ ճի-
պուտ շարտըմ,- կորի ըստիան, ռադ ըլի:

Ծիտը ծլվցնըմ ա: Տու մի ասիլ տերինքը
լսըմ ա էտ ըրարմունքը: Էն ակռավը, որ կան-
չըմ ա, օխնըմ ա, որ.- Դե՛յ, տեր աստված,
կյութանը շատ վարի, ճուճու վիաքեն, տանեն
իմ ճուտերը պահեն:

Էն ծիտն էլ թփի միչին ճուտեր ունի, որ միե
ծլվցնըմ ա, նա էլ, թեպետ անուշ լիզվով, ա-
սըմ ա.

- Դե՛յ, էտ կյութանի մեչը մի չարդ ու բա-
լախ ընգնի, վարեն ո՛չ, ճուտերս էն թփըմն են
մենձանան, փառաշանան փախչեն քյնան ի-
րանց կլլուխը պահեն, անց կենան քյնան:

105(105). ԱԿՈԱՎԻ ԽՈՐՈՒՐԹԸ

Ակռավը ճուտ ա հանըմ, ճուտ ա հանըմ, թե
քանի ամիս ա նստըմ, քանի օր ա նստըմ, ճու-
տերին կերակրիլուց հետո, ճուտերը արթեն
թևակալըմ են, հա՛: Դա՛ թռչիլ դեն: Արթեն
թռչիքի ժամանակն ա, վեր ա պիրըմ բնից՝
ծառի տակը, ասըմ ա.

- Թռե՛ք:

Թռչըմ են վե կյալի, թռչըմ են վե կյալի:

Ասըմ ա.- Մի խմբով էլ թռեք, մի էսքան կի-
լոմետր քյացեք, որ կյաք ինձ մոտ:

Թռչըմ են կյալի, կոխքին որ վե կյալի, ուր-
խանըմ ա, ասըմ ա.

- Էս ա ճուտերս արթեն կարան թռչեն:- Ա-
սըմ ա.- Դե վերչը մի հատ էլ խորուրթ տալիս
եմ, հա՛ քյնացեք ծեզ միար ապրեցեք:- Ասըմ
ա.- որ տենաս մարթ կըռանըմ ա, որ քար վեր
ունի՝ խփի, շուտ կփախչեք:

ճուտերի մինն ասըմ ա.

- Մայրիկ, բա միգուցե ըսկի կռանըմ չի,
քարը ջըբըմն ա, հանիլ դի խփիլ:

Ասըմ ա.- Որ էտքանը գիղըմ եք, ուրեմը
քյացեք ապրեցեք: